Magyar Nyelvstratégiai Intézet alakul

Nevében is kamu

„Helyettünk senki más nem fog magyar nyelvstratégiát művelni!" – mondta 2011-ben Schmitt Pál, a nagy jövendőmondó. Milyen igaza volt!

A Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézeteire, az egyetemi tanszékekre és egyéb, már meglévő intézményekre új, központi irányítású hivatalokat szervez rá a kormány. A legnagyobb botrányt kavart Veritas Intézet mellett megalakult még például a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum, a Molnár Tamás Kutató Központ, a Nemzeti Örökség Intézete vagy éppen a Nemzetstratégiai Kutatóintézet. Legtöbben tényként kezelik, hogy a várhatóan április elsején létrejövő Magyar Nyelvstratégiai Intézet Balázs Géza nyelvész lobbijának eredménye, és vagy ő, vagy valaki hozzá közel álló fogja vezetni. Amikor múlt csütörtökön az intézettel kapcsolatos interjúkérelmünkkel kerestük meg, azt válaszolta, nincs tudomása az intézetről. Másnap az Origón hosszan nyilatkozott, és üdvözölte az ötletet: „Magyarországon eddig nem zajlott szervezetten a nyelvi kultúra terjesztése és ápolása." Megemlítette, hogy már többször „tettünk javaslatot a nyelvstratégiával kapcsolatban". Állítása szerint az intézet alapításának ügyében nem keresték meg őt. Pedig mintha Balázs 2011-es, az e-nyelv.hu-n megjelent *Egy lehetséges nyelvstratégia vázlata* című tanulmányából másolták volna, kicsit rosszabb magyarsággal a március 4-ei kormányrendeletet.

Az álamfő múzsálya

A nyelvművelés leghangosabb szószólójaként ismert Balázs már régóta lobbizott hasonló intézményért. Először rácsatlakozott a Glatz Ferenc által 1997-ben 300 millió forintból elindított Nemzeti Stratégiai Kutatások Programjára. Kálmán László nyelvész szerint magát a nyelvstratégia szót is ekkor találhatta ki Balázs, „és ha van olyan, hogy nyelvstratégia, akkor pénzt is lehet rá kapni" – mondja. 2000-ben meg is alakul az ELTE-n a Magyar Nyelvstratégiai Kutatócsoport. Számos pályázattal bélelik ki a büdzséjét, ám tevékenysége nem túl látványos. Néhány konferenciát rendeznek, támogatják Balázs projektjeit, kiadják könyveit. 2006. január 3-án a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával Balázs megnyitotta a Magyar Nyelvi Szolgáltató Irodát (Manyszi), ennek honlapja az e-nyelv.hu, ahol nagy számban az ötletgazda cikkeivel találkozunk. Az irodától különféle nyelvi kérdésekre kaphatunk választ, igaz, ilyen szolgáltatást az MTA is végez. Elszórakozhatunk azzal, hogy különféle idegen kifejezések helyett magyar szavakat gyártunk, például a laptopot csukkantósnak hívjuk. Balázsnak is kedvenc vesszőparipája ez.

A kormányváltással újra támadásba lendült a *Hej, hej, helyesírás* című műsor egykori vezetője. Zsadon Béla a Korrektorblogon mutatta ki, hogy Schmitt Pál egy „nyelvstratégiát megfogalmazó intézmény" felállítását szorgalmazó 2011-es interjújának alapanyagát Balázs egyik 2005-ös szövege adhatta. Sokak szerint Schmitt egyre kínosabb helyesírási bakijai és csúfos bukása miatt halasztották el a már előkészített intézet alapítását.

A pálinka- és sörfőzésben is jártas Balázs Géza tudományos pályája látszólag imponáló, hiszen az ELTE-n tanszékvezető egyetemi tanár, számos bizottság és testület tagja. Ám a szakmában való elismertsége korántsem ilyen egyértelmű a doktorátusát 1991-ben

néprajztudományból szerző Balázsnak. A Magyar Tudományos Művek Tára szerint tudományos közleményeinek száma csupán 227, ebből 11 idegen nyelvű. A doktori tanács honlapján felsorolt 10 legjelentősebb közleménye között olyan művek vannak, mint az *Sms-nyelv és -folklór*. Alapvető nyelvészeti munkát nem találunk köztük, nem véletlen, hogy e művek külső idézettségi indexe a honlap szerint zéró.

Balázs társadalmi és üzleti szerepeiben sikeresebb. A Magyar Nyelvstratégiai Kutatócsoport intézményi hátterét saját cége, az Inter Kultúra-, Nyelv- és Médiakutató Központ Kht. (2009-től nonprofit kft.) adja. A céget 1995-ben alapította Szayly Józseffel, aki 2006 és 2010 között a Magyar Rádió alelnöke volt. A cég az Örs vezér tere 11., fszt. 1. lakásba volt bejegyezve, majd Balázs Szugló utcai ingatlanába. Az Örs vezér terei lakásban működik a Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda és az 1989-ben szintén Szaylyval alapított Diák- és Ifjúsági Újságírók Országos Egyesülete, mai nevén DUE Médiahálózat is, mely nyári táborokat, sajtófesztivált és egyéb szakmai programokat szervez a diákújságíróknak, továbbá szakkönyveket is kiad, szinte kizárólag az alapítók tollából. A nonprofit szervezetekre üzleti vállalkozás is épül, ez az 1993-ban Szaylyval közösen alapított, szintén az Örs vezér 11.-be bejegyzett DUE Produceri Iroda Kft., mely 2009-ben 113 milliós árbevételt hozott, 2011-ben 47 milliós eredmény mellett 17 milliós veszteséget termelt, de a következő évben már 93 milliós árbevétellel 6 milliós pozitív eredményt hozott, bár 2011-ben 45 milliós adósságát csak 39 milliósra sikerült csökkentenie. A cég partnerei között számos minisztérium és állami intézmény szerepel, ahogy a DUE Médiahálózat is.

Felesleges, érthetetlen

De kell-e Magyar Nyelvstratégiai Intézet? „Teljesen felesleges; előre megmondtuk volna, ha megkérdeznek bennünket, nyelvészeket" – válaszolja Kiefer Ferenc Széchenyi-díjas akadémikus. Nádasdy Ádám nyelvész szerint az új intézetet megalapító kormányhatározatban felsorolt 14 pont egy részét már rég kutatják az MTA Nyelvtudományi Intézetében és az egyetemi tanszékeken, épülnek adatbázisok, „a magyar nyelvi örökség föltárása" is folyik, ahogy a határon túli és belüli nyelvjárások kutatása is. A többit pedig nehéz a tudomány talaján értelmezni. „Hiábavaló próbálkozás is, hiszen az intézet, amit a rendelet szövege hivatalnak nevez és hatósági jogkörökkel is felruház, inkább a kormány számára létrehozott tanácsadó szervezetnek tekinthető" – vélekedik Kenesei István, az MTA Nyelvtudományi Intézetének vezetője. Már csak azért is, mert az alaptörvény X. cikkelye kimondja: a „tudományos igazság kérdésében az állam nem jogosult dönteni" – márpedig az új intézet a Miniszterelnökség irányítása alatt áll majd.

A megkérdezett nyelvészeknek már a névbe is beletörik a bicskájuk: merthogy általános nyelvstratégia nincs, mondja Kenesei István. A világ csak „nyelvpolitikáról" tud. „Ennek körébe olyan problémák megoldása tartozik, mint a kisebbségi nyelvhasználat szabadságának biztosítása, a veszélyeztetett nyelvek védelme, az eltérő nyelveket használók közösségei között kialakuló konfliktusok" megoldása – mondja Kálmán László nyelvész. Ilyen problémákkal, legalábbis a határon belül, nem kell megküzdenünk. „A határon túli magyarok esetében más a helyzet. Annak érdekében, hogy megtarthassák anyanyelvüket, különböző anyagi és nem anyagi intézkedésekre van szükség. De ez még nem indokolja egy új intézet felállítását" – fűzi hozzá Kiefer Ferenc. „A magyar nyelv pozíciói jelenleg az interneten is megfelelőek, a 24–25. helyen állunk a világ nyelvei között" – mondja Paládi-Kovács Attila etnográfus, az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának elnöke, aki a sajtóból értesült az új intézményről, amely az infokommunikáció terén is kapott feladatot.

Fotó: MTI/Szigetváry Zsolt

BALÁZS GÉZA

Hej, helyes kis összegek

Balázs Géza idézett nyelvstratégiai vázlata komorabb képet rajzol: „Megindult a magyar nyelv eróziója ... az irodalmi nyelv mintaadó szerepe megszűnik, a norma elbizonytalanodik, a szleng megerősödik. ... leszűkül a szókincs, a nyelvhasználat egyszerűsödik, eltűnnek a különböző stílusok határai." Ez volna talán a „magyar nyelv értékvesztése", amivel szemben irányelveket dolgoznak majd ki a kormány számára? Nyelvész megszólalóink ezt a fogalmat, a „nyelv értékvesztését" sem tudják értelmezni. „A magyar nyelv nem romlik, köszöni, él és virul, jól van" – mondja Kiefer. „A világban a nyelvvel kapcsolatos veszteségeken egyedül nyelvek elveszését (kihalását) szokták érteni" – magyarázza Kálmán László, s felteszi a kérdést, vajon milyen tanulmányok bizonyítják a „szűkülő szókincset" vagy az „erősödő szlenget". „Az MTA, az írók, költők, színházak feladatuknak tekintik az irodalmi nyelv és a művelt magyar köznyelv, a szép magyar beszéd ápolását, gyarapítását" – mondja Paládi-Kovács Attila. Ezeken a területeken az állami mecenatúra fokozott szerepvállalásával tud segíteni. Hogy a „nyelvi gazdagság megőrzése, a magyar nyelvjárások és a rétegnyelvek", valamint „a nyelvi kisebbségvédelem", azaz a magyar szórványok, határon túli nyelvváltozatok helyzetének vizsgálata mit jelent, szintén nehéz értelmezni. Ezekre vonatkozó kutatások folynak, az pedig nem hivatali hatáskör, de kívánatos volna, hogy például a közmédiában nyelvjárásokat beszélő riporterek is megszólaljanak, vagy a határon túli, esetleg a hazai roma diákok számára az általuk használt szókészlethez igazodó tankönyvek álljanak rendelkezésre.

Kézzelfoghatóbb az intézet szolgáltató funkciója, mint például az egységesített oktatás számára az „új magyar nyelvi tankönyvprogram nyelvészeti szakmai alapjainak kidolgozása". Kálmán László üdvözölné, ha ez az iskolai nyelvtantanítás tudományos alapjainak kidolgozását jelentené, de tart tőle, hogy a tankönyvkészítés központosításával és államosításával kapcsolatban egy monopolizálandó és bizonyára jól fizető terület megszerzéséről van szó. Hasonlóan jó üzlet lehet a „szakértői állásfoglalások készítése nyelvpolitikai kérdésekben a közigazgatás és a közmédia részére". Hasonló kérdésekben egyébként Kenesei szerint a Nyelvtudományi Intézet is rendelkezésre áll.

A „nyelvszerkezeti és a nyelvhasználati kutatások terén a különböző szaknyelvek fejlesztésének koordinálásáról" pedig azt gondolják szakértők, hogy ez a tudomány saját logikája szerint működő folyamat, s nincs szükség hivatali pecsétre egy-egy fogalom meghatározásához.

Hamvay Péter